

CONVERGENȚA MACROECONOMICĂ ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ. CAZUL ROMÂNIEI

MACROECONOMIC CONVERGENCE IN THE EUROPEAN UNION. THE CASE OF ROMANIA

Robert-Ionuț Dobre*

Institutul de Economie Mondială – Academia Română, București, România

Rezumat

Integrarea economică reală, precum și convergența cât mai rapidă a tuturor țărilor membre ale Uniunii Europene (UE) reprezintă atât cel mai important obiectiv pe termen mediu al acesteia, cât și cel mai important instrument pentru stăvilirea tendințelor centrifuge actuale.

Prezentul articol își propune să studieze gradul de integrare a țărilor europene din punct de vedere macroeconomic, analizând unii dintre cei mai importanți indicatori, deopotrivă sub aspect static și dinamic. Concluzia care se desprinde din analiză arată că integrarea este un proces de lungă durată, care, pentru a se materializa, presupune eforturi substanțiale din partea tuturor actorilor implicați. Mai mult, obiectivul procesului de convergență macroeconomică trebuie să fie îmbunătățirea situației cetățenilor UE, în ansamblu.

Cuvinte-cheie: convergență, indicatori macroeconomici, Uniunea Europeană (UE), România, analiză cluster

Clasificare JEL: C38, E60, E66

Abstract

Real economic integration and rapid convergence of all European Union (EU) countries are both the most important medium-term objective and the most important instrument for curbing current centrifugal trends.

This article aims to address the degree of integration of the EU countries from a macroeconomic perspective by analyzing some of the major indicators statically and dynamically. It concludes that integration is a long-term process that requires significant efforts from all the actors involved. Furthermore, the objective of the macroeconomic convergence process must be the welfare of all EU citizens.

Key words: convergence, macroeconomic indicators, European Union (EU), Romania, cluster analysis

JEL classification: C38, E60, E66

* Autor de contact: dr. Robert-Ionuț Dobre, e-mail: robert_dobre@yahoo.com. Articolul este o variantă a unei părți din contribuția autorului la studiul „Apropierea economică și financiară a statelor membre ale Uniunii Europene – condiție pentru stabilitatea și unitatea Europei”, inclus în planul de cercetare al Academiei Române din anul 2017 și coordonat de dr. Mihai Nițoi și dr. Dorina Clichici.

1. Introducere

Convergența economică, socială și politică a țărilor membre ale Uniunii Europene (UE) – pe scurt, integrarea europeană – reprezintă un subiect de maxim interes și de o actualitate continuă încă de la înființarea Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO) în anul 1951.

De-a lungul timpului, pentru a direcționa țările membre pe traseul dificil și, din păcate, reversibil al integrării – mai ales că structura Uniunii s-a modificat permanent în cei 66 de ani de la înființarea CECO – s-a recurs la instituirea unor criterii de convergență și a unor măsuri macro-prudențiale care se cer respectate și, respectiv, implementate de către țările membre sau candidate la aderare.

De exemplu, prin tratatul de la Maastricht, ratificat de către toate statele membre în anul 1993, a fost stabilit un set de criterii de convergență în funcție de care să se evalueze și să se implementeze măsuri în vederea realizării acestui obiectiv. Aceste criterii se referă la:

- **finanțele publice:** guvernele țărilor membre trebuie să mențină o poziție bugetară fără atingerea unui deficit excesiv, ceea ce se traduce prin două cerințe: (a) deficitul bugetar al statului nu trebuie să depășească 3% din PIB; și (b) datoria publică nu trebuie să depășească 60% din PIB;
- stabilitatea prețurilor: rata medie a inflației pe ultimele 12 luni nu trebuie să depășească cu mai mult de 1,5 puncte procentuale pe cea a celor mai performante trei state membre în ceea ce privește stabilitatea prețurilor (media aritmetică a ratelor inflației);
- **ratele dobânzii:** rata medie nominală a dobânzii pe termen lung pe ultimele 12 luni nu trebuie să depășească cu mai mult de 2% pe cea a celor mai performante trei state membre (media aritmetică a ratelor dobânzii pe termen lung);
- **stabilitatea cursului de schimb:** cursul de schimb trebuie să se mențină în intervalul dintre marjele de fluctuație din cadrul mecanismului cursului de schimb (ERM II), pe o perioadă de cel puțin doi ani, fără tensiuni severe, în special fără a se proceda din proprie inițiativă la devalorizarea monedei naționale față de euro.

În plus, conform articolelor 3 și 4 ale Regulamentului UE nr. 1176/2011 referitor la prevenția și corectarea dezechilibrelor macroeconomice ale țărilor membre, începând cu anul 2011 Comisia Europeană întocmește un raport anual către Parlamentul European (European Commission, 2017) în care sunt identificate dezechilibrele care împiedică funcționarea corespunzătoare a economiilor statelor membre și sunt avansate propuneri de politici economice pentru a elimina aceste dezechilibre.

Literatura de specialitate, atât cea internațională, cât și cea românească, tratează pe larg convergența macroeconomică a țărilor membre UE, abordând o serie variată de problematice legate de aceasta. De exemplu, se arată că impactul crizei financiare și economice asupra convergenței economice în țările aflate în tranziție (Higón, Mañez *et al.*, 2017) a fost unul major, afectând creșterea productivității muncii în multe dintre țările europene.

De asemenea, Fujii, Managi *et al.* (2017) susțin că eficiența și convergența sistemului bancar european au fost subminate de criza economică, mai ales în cazul țărilor membre ale Zonei euro.

Aderarea la Zona euro poate fi una dintre metodele de accelerare a procesului de integrare europeană, dar gradul de compatibilitate structurală a economiilor care doresc să adere este foarte important. Dăianu *et al.* (2017, p. 18) consideră că „fără o compatibilitate structurală corespunzătoare, care să aibă corespondent în convergența reală de durată, poziția în Zona euro este precară și aduce riscuri mari.”

Articolul de față își propune să analizeze o serie de indicatori macroeconomici care pot reliefa gradul de convergență/divergență a țărilor membre ale Uniunii Europene la sfârșitul anului 2016 și, respectiv, începutul anului 2017. De asemenea, este evidențiată evoluția acestor indicatori în România în perioada 2007-2016 comparativ cu media țărilor din Zona euro, sau cu anumite țări relativ asemănătoare din punct de vedere al condițiilor socio-economice, al populației, suprafeței teritoriului ș.a.m.d., cum ar fi Polonia.

Articolul este structurat în jurul a două secțiuni: în prima sunt reliefate tendințele rezultate în urma analizei unor indicatori macroeconomici considerați relevanți pentru descrierea situației economice (dintr-o dublă perspectivă: la o anumită dată sau ca serie de timp), iar în secțiunea a doua este efectuată o analiză cluster pentru a verifica dacă țările membre ale UE pot fi împărțite în grupuri cu caracteristici comune din perspectiva a cinci indicatori macroeconomici.

Pentru analiza datelor a fost utilizată o metodologie cantitativă, care constă în colectarea și analiza datelor din bazele de date ale Eurostat (Eurostat, 2017a) corespunzătoare perioadei 2007-2016.

2. Tendințe în evoluția principalilor indicatori macroeconomici ai Uniunii Europene

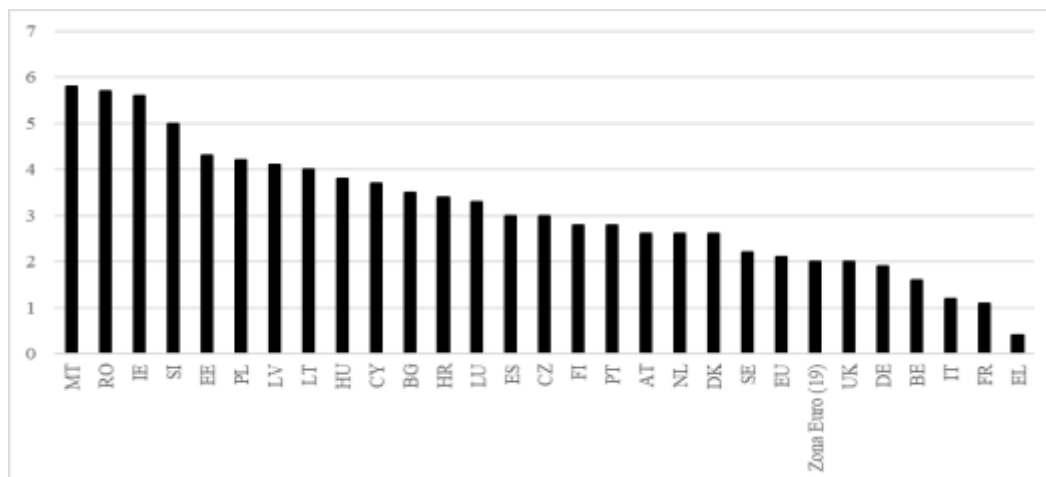
2.1 Evoluția produsului intern brut

Din punct de vedere al evoluției produsului intern brut real (PIB), situația economică a Uniunii Europene (UE) la sfârșitul primului trimestru al anului 2017 era una solidă, tendința fiind în continuare apreciată drept pozitivă. Nicio țară membră a UE nu se afla în recesiune la sfârșitul perioadei analizate, câteva dintre ele având o creștere economică spectaculoasă în raport cu trimestrul anterior: Malta (5,8%), România (5,7%), Irlanda (5,6%), Slovenia (5%) (Figura 1).

Opinia conform căreia perioada de creștere economică a UE va mai dura este, în general, predominantă în rândul analiștilor (Sarkar, 2017), iar previziunile de toamnă ale Băncii Centrale Europene (BCE) estimează un avans de 1,8% atât pentru 2018, cât și pentru 2019 la nivel agregat al UE (European Central Bank, 2017a). Semnalul dat de BCE în 26 octombrie 2017 – moment în care Consiliul guvernatorilor BCE a luat decizia de a reduce volumul achizițiilor de active de la 60 de miliarde de euro lunar la 30 de miliarde în perioada 1 ianuarie-30 septembrie 2018 (European Central Bank, 2017b) – sugerează faptul că a fost depășită criza economică, ceea ce deschide posibilitatea ca BCE să stopeze procesul de relaxare cantitativă în cursul anului 2018.

Există totuși țări care au înregistrat o creștere economică relativ redusă în comparație cu media UE în perioada avută în vedere: Belgia (1,6%), Italia (1,2%), Franța (1,1%) și Grecia (0,4%). Trebuie însă menționat că Grecia a cunoscut două trimestre consecutive de creștere economică (primele două trimestre din 2017).

Figura 1: Ritmul de creștere a PIB (real) în media UE-28 și în țările membre, în trimestrul I 2017 față de trimestrul IV 2016 (%)

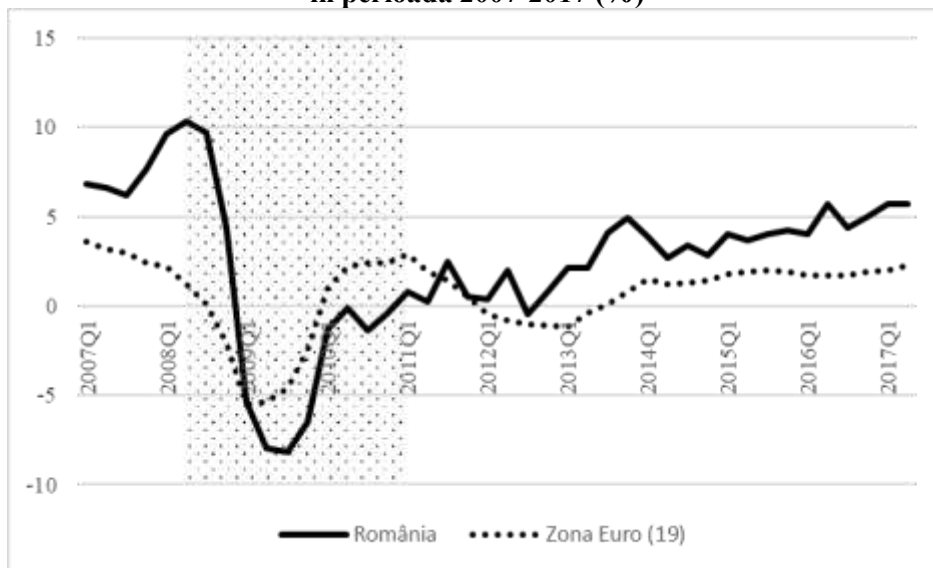
Note: AT=Austria, BE=Belgia, BG=Bulgaria, CY=Cipru, CZ=Cehia, DE=Germania, DK=Danemarca, EE=Estonia, EL=Grecia, ES=Spania, EU=Uniunea Europeană, FI=Finlanda, FR=Franța, HR=Croația, HU=Ungaria, IE=Irlanda, IT=Italia, LV=Letonia, LT=Lituania, LU=Luxemburg, MT=Malta, NL=Olanda, PL=Polonia, PT=Portugalia, RO=România, SE=Suedia, SI=Slovenia, SK=Slovacia, UK=Marea Britanie.
Sursa: Reprezentare a autorului pe baza datelor Eurostat (2017a).

Înainte de izbucnirea crizei financiare și economice internaționale în 2008, România s-a evidențiat prin niveluri foarte ridicate ale creșterii economice (Figura 2): doi ani consecutivi cu o creștere superioară valorii de 7%, datorate mai ales stimulării consumului de către politicile statului prin majorarea salariilor din sectorul public. Dinamica salariilor bugetare a devenit nesustenabilă în perioada 2005-2009, fapt demonstrat de următorul argument: potrivit datelor Eurostat (2017a), creșterea nominală medie anuală cu aproape 20% (circa 12% în termeni reali) a acestor salarii a fost însoțită de majorarea deficitului bugetar de la 1,2% din PIB la 8,9% din PIB în aceeași perioadă.

Țara noastră a intrat în criză mai târziu, la începutul anului 2009, și a cunoscut o reducere mult mai accentuată a nivelului PIB decât media țărilor din Zona euro, reușind să depășească perioada de criză după aproximativ 2 ani (vezi partea hașurată a Figurii 2), în urma unor ajustări bugetare destul de dure (reducerea salariilor bugetarilor cu 25%, creșterea TVA de la 19% la 24%).

Începând cu anul 2014, creșterea economică a României a atins din nou valori mult mai ridicate decât cele ale țărilor din Zona euro dar, iarăși, acest lucru s-a bazat mai ales pe stimularea consumului, nivelul investițiilor aflându-se în scădere continuă în ultimii aproximativ 2 ani (Institutul Național de Statistică, 2017a; 2017b). În opinia noastră, în aceste condiții există riscul supraîncălzirii economiei României, defazat de celelalte țări membre ale UE.

Figura 2: Evoluția comparativă a PIB în România și în Zona euro, în perioada 2007-2017 (%)

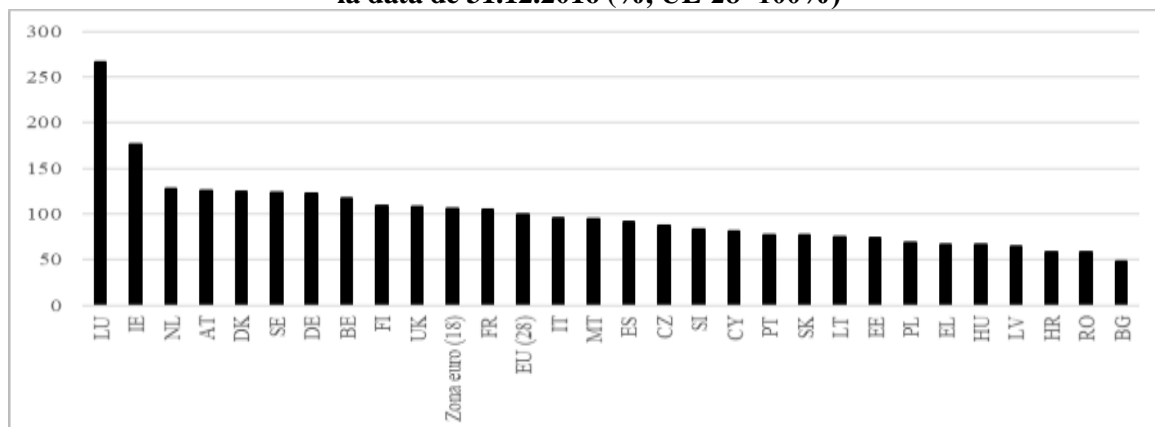
Sursa: Reprezentare a autorului pe baza datelor Eurostat (2017a).

2.2 PIB pe locuitor la paritatea puterii de cumpărare

Examinarea evoluției acestui indicator în perioada 2007-2016 ne sugerează că există diferențe foarte mari între țările membre ale UE, agravate de impactul crizei financiare mondiale și al crizei datoriilor suverane din UE.

Sunt de remarcat valorile înregistrate de Luxemburg și Irlanda, mult peste nivelul celorlalte țări, Irlanda evidențiindu-se în mod special prin faptul că a reușit să depășească nivelul premergător crizei (148% față de media UE) după o perioadă de scădere, ajungând la 177% (Figura 3).

Figura 3: PIB pe locuitor (la PPC) în media UE-28 și în țările membre, la data de 31.12.2016 (% , UE-28=100%)

Note: AT=Austria, BE=Belgia, BG=Bulgaria, CY=Cipru, CZ=Cehia, DE=Germania, DK=Danemarca, EE=Estonia, EL=Grecia, ES=Spania, EU=Uniunea Europeană, FI=Finlanda, FR=Franța, HR=Croația, HU=Ungaria, IE=Irlanda, IT=Italia, LV=Letonia, LT=Lituania, LU=Luxemburg, MT=Malta, NL=Olanda, PL=Polonia, PT=Portugalia, RO=România, SE=Suedia, SI=Slovenia, SK=Slovenia, UK=Marea Britanie.

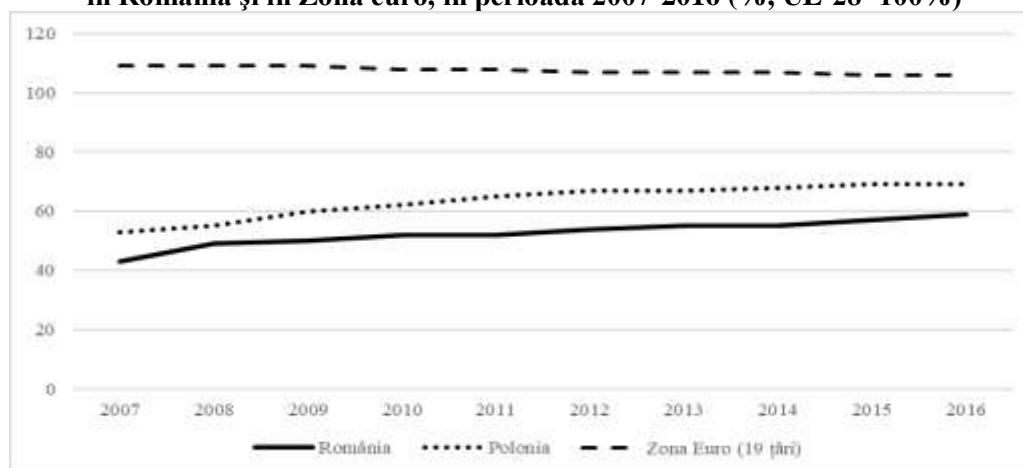
Sursa: Reprezentare a autorului pe baza datelor Eurostat (2017a).

Putem desprinde concluzia că niciuna dintre fostele țări socialiste nu a reușit să atingă valoarea reprezentată de nivelul mediu al acestui indicator în cazul UE-28. Totuși, există discrepanțe notabile între țările din centrul și estul Europei. De exemplu, Cehia se situează la valoarea de 88% din media UE-28, în timp ce Bulgaria, Croația și România se află pe ultimele locuri, cu 48%, 59% și, respectiv, 59% (Figura 3).

Un alt decalaj destul de semnificativ se poate remarca între țările din nucleul dur al UE (Germania, Belgia, Olanda, Danemarca, Suedia, Marea Britanie, Franța etc.) și cele periferice, membre mai recente ale UE (Spania, Portugalia, Grecia), Grecia suferind cea mai mare scădere a acestui indicator în perioada 2007-2016.

Este de remarcat faptul că România și Polonia sunt țările care au recuperat cel mai mult din decalajul existent la începutul perioadei, pornind de la 39% și, respectiv, 51% la începutul anului 2007 și ajungând la 59% și, respectiv, 69% din media UE-28 în prezent (Figura 4).

Figura 4: Evoluția comparativă a PIB pe locuitor (la PPC) în România și în Zona euro, în perioada 2007-2016 (% , UE-28=100%)

Sursa: Reprezentare a autorului pe baza datelor Eurostat (2017a).

În ceea ce privește România, probabilitatea ca recuperarea decalajului să continue în același ritm este destul de scăzută dacă luăm în considerare teoria „capcanei venitului mediu”. Este deosebit de relevantă în acest sens concluzia unui studiu realizat de Agénor, Canuto și Jelenic (2012) sub auspiciile Băncii Mondiale, conform căreia dintre cele 101 economii clasate în categoria țărilor cu venituri medii în anii 1960, doar 13 au reușit să acceadă în categoria țărilor dezvoltate până în 2008.

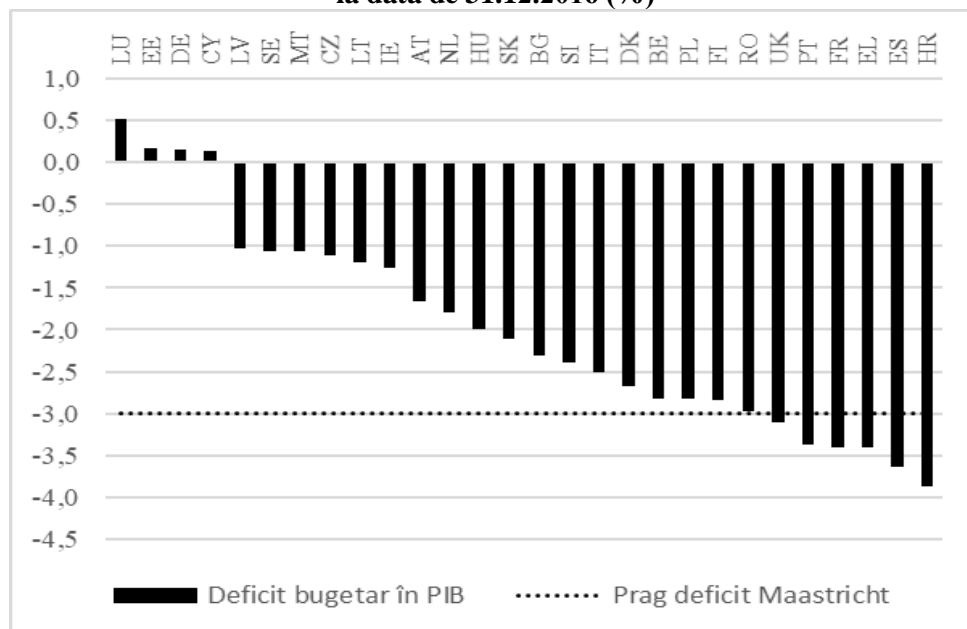
2.3 Deficitul bugetar ca pondere în PIB

Pragul deficitului bugetar stabilit prin tratatul de la Maastricht a fost depășit în 2016 de 6 țări (Croația, Franța, Grecia, Marea Britanie, Portugalia și Spania), doar 4 țări înregistrând un excedent la sfârșitul acestui exercițiu (Cipru, Estonia, Germania și Luxemburg) (Figura 5).

Totuși, în cazul tuturor statelor membre ale UE care au depășit pragul de alertă al deficitului bugetar, nivelurile acestuia sunt în scădere în comparație cu anul 2015. Astfel, în Croația a scăzut de la 4,1% la 3,8%, în Franța de la 3,6% la 3,4%, în Grecia de la 7,5 la 3,4%, în Marea Britanie de

la 4,3 la 3,1%, în Portugalia de la 4,2% la 3,3% și în Spania de la 4,8% la 3,6%. Este remarcabil efortul Greciei, care a reușit să reducă substanțial deficitul bugetar în condițiile diminuării cu 0,8% a PIB între 2015 și 2016 (de la 194,9 miliarde de USD la 194,6 miliarde de USD).

Figura 5: Deficitul bugetar în țările membre ale UE-28, ca pondere în PIB, la data de 31.12.2016 (%)

Note: AT=Austria, BE=Belgia, BG=Bulgaria, CY=Cipru, CZ=Cehia, DE=Germania, DK=Danemarca, EE=Estonia, EL=Grecia, ES=Spania, FI=Finlanda, FR=Franța, HR=Croația, HU=Ungaria, IE=Irlanda, IT=Italia, LV=Letonia, LT=Lituania, LU=Luxemburg, MT=Malta, NL=Olanda, PL=Polonia, PT=Portugalia, RO=România, SE=Suedia, SI=Slovenia, SK=Slovia, UK=Marea Britanie.

Sursa: Reprezentare a autorului pe baza datelor Eurostat (2017a).

Având în vedere contextul economic european actual, este necesară realizarea unor reforme structurale pentru atingerea unui echilibru bugetar într-o perioadă cât mai scurtă de timp pentru a putea face față unor eventuale condiții economice adverse. De altfel, conform teoriei keynesiene, este foarte important ca în perioadele de creștere economică să fie realizate reforme structurale în scopul realizării unor excedente bugetare care să susțină eventualele creșteri de cheltuieli guvernamentale în perioadele de recesiune, și să nu fie implementate politici fiscale prociclice care ar putea diminua efectul politicilor monetare.

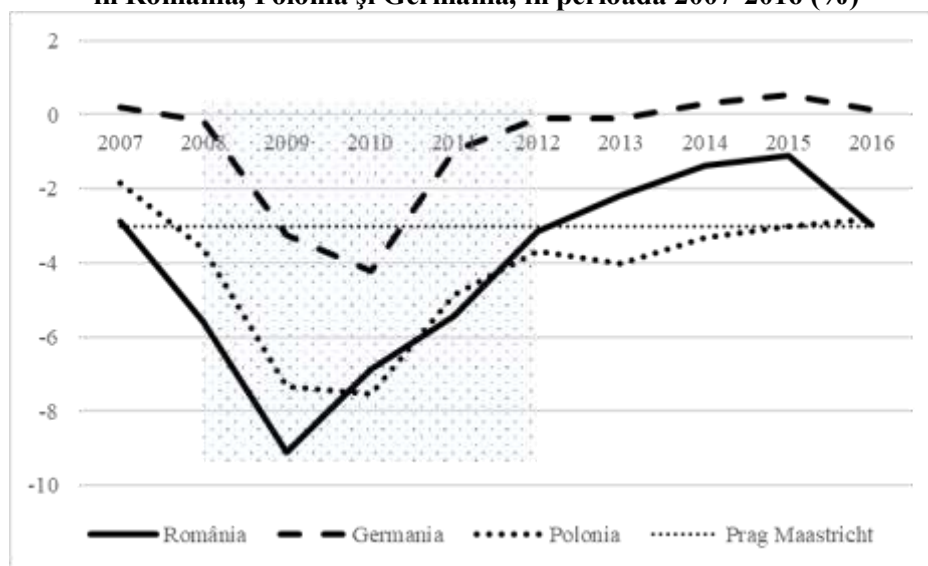
În ceea ce privește evoluția deficitului bugetar al României în comparație cu cel al Poloniei sau al Germaniei, se pot trage următoarele concluzii (Figura 6):

✓ în perioada crizei, deficitele bugetare ale României și Poloniei au fost mult mai mari decât cel al Germaniei (în anul 2009, deficitul României a depășit valoarea de 9% din PIB); merită subliniat și faptul că deficitul bugetar al României a depășit pragul de 3% și înainte de declanșarea crizei din 2008;

✓ începând din anul 2012, deficitul României a coborât sub pragul de 3% din PIB (Polonia a atins acest prag în anul 2015) fiind aproape de nivelul de 1% în 2015, așa cum s-a angajat prin pactul fiscal; este de remarcat că în momentul în care deficitul României cobora sub pragul de 3%, Germania reușea să obțină excedent bugetar (în anul 2012 – vezi graficul hașurat);

✓ din 2016, deficitului bugetar al României începe să crească din nou, iar această tendință poate afecta sustenabilitatea creșterii economice. Având în vedere faptul că finanțarea datoriilor statului se face într-o proporție destul de mare de pe piețele externe (41% din datoria publică totală în iunie 2017) (Ministerul Finanțelor Publice, 2017) și că, în eventualitatea apariției unor fluctuații pe piețele internaționale, costul finanțării ar putea spori foarte mult, putem asista la o creștere și mai mare a acestui nivel. În opinia noastră, dacă guvernul român va reuși totuși să păstreze deficitul bugetar sub această limită, acest rezultat va fi determinat de scăderea investițiilor statului.

Figura 6: Evoluția comparativă a deficitului bugetar raportat la PIB în România, Polonia și Germania, în perioada 2007-2016 (%)

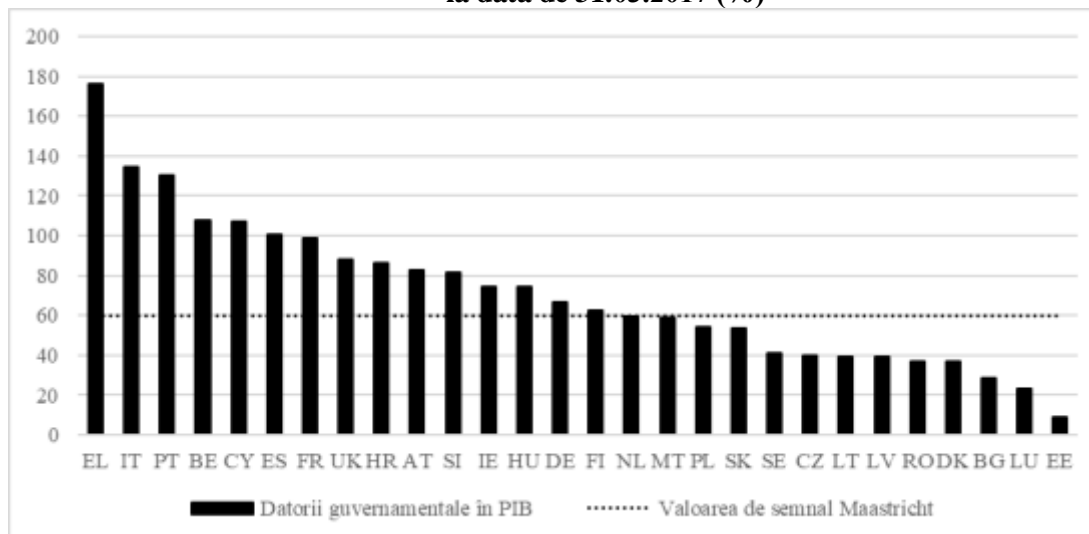
Sursa: Reprezentare a autorului pe baza datelor Eurostat (2017a).

2.4 Datoria guvernamentală raportată la PIB

Acest indicator constituie un exemplu relevant de eterogenitate prezentă în rândul țărilor membre ale UE, în sensul în care datoriile publice foarte mari aparțin țărilor dezvoltate din vestul și sudul Europei care sunt membre mai vechi ale UE (în special Belgia, Italia, Portugalia, Spania, Marea Britanie), în timp ce majoritatea noilor membri (fostele țări socialiste) are datorii guvernamentale situate sub pragul stabilit prin Tratatul de la Maastricht, de 60% (Figura 7).

Scăderi importante ale ponderii datoriilor guvernamentale în PIB au avut loc în Germania, Letonia, Malta, Olanda și Danemarca. Din cauza creșterii economice și a inflației destul de reduse, niciunul dintre statele membre care aveau cele mai ridicate niveluri ale acestui indicator înainte de declanșarea crizei (Austria, Belgia, Franța, Grecia, Italia, Portugalia) nu a înregistrat o diminuare sustenabilă a acestor valori.

Figura 7: Situația datoriei guvernamentale în țările membre ale UE, ca pondere în PIB, la data de 31.03.2017 (%)

Note: AT=Austria, BE=Belgia, BG=Bulgaria, CY=Cipru, CZ=Cehia, DE=Germania, DK=Danemarca, EE=Estonia, EL=Grecia, ES=Spania, FI=Finlanda, FR=Franța, HR=Croația, HU=Ungaria, IE=Irlanda, IT=Italia, LV=Letonia, LT=Lituania, LU=Luxemburg, MT=Malta, NL=Olanda, PL=Polonia, PT=Portugalia, RO=România, SE=Suedia, SI=Slovenia, SK=Slovacia, UK=Marea Britanie.

Sursa: Reprezentare a autorului pe baza datelor Eurostat (2017a).

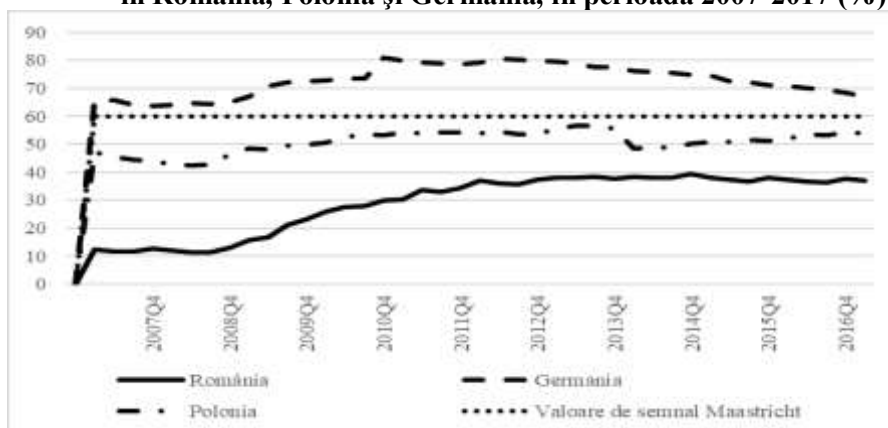
După cum relevă datele statistice, la sfârșitul primului trimestru al anului 2017, cea mai mare pondere a datoriilor în PIB a fost înregistrată de țările confruntate cu criza datoriilor suverane (Grecia, Italia, Portugalia, Spania).

Singura țară care a reușit obținerea unei scăderi semnificative și continue a gradului de îndatorare a guvernului este Irlanda, care a ajuns de la un maxim de 124% în 2013 la 74% în primul trimestru al anului 2017. Totuși, ponderea datoriilor guvernamentale în perioada anterioară crizei era de 27% în această țară. Majorarea datoriei publice irlandeze în timpul crizei a fost cauzată atât de creșterea în termeni nominali a datoriilor publice (aplicând politici de redresare economică și încercând să salveze băncile locale – operațiune care a costat aproximativ 40% din PIB (Reuters, 2017), cât și de scăderea PIB, valoarea acestuia ajungând – și depășind – nivelul anterior crizei doar în anul 2015.¹

Dacă analizăm evoluția aceluiași indicator în cazul României, putem spune că țara noastră se află într-o situație foarte bună, chiar dacă gradul de îndatorare a crescut de la 12,4% din PIB în 2007 până în jurul valorii de 40% în anul 2012, nivel menținut și în prezent (Figura 8). Polonia a înregistrat o evoluție similară, spre deosebire de Germania, a cărei datorie guvernamentală depășește limita stabilită prin Tratatul de la Maastricht, dar este în scădere semnificativă începând din anul 2012, când se afla la nivelul de 80% din PIB.

¹ Vezi http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_gdp&lang=en.

Figura 8: Evoluția comparativă a datoriei guvernamentale raportate la PIB în România, Polonia și Germania, în perioada 2007-2017 (%)

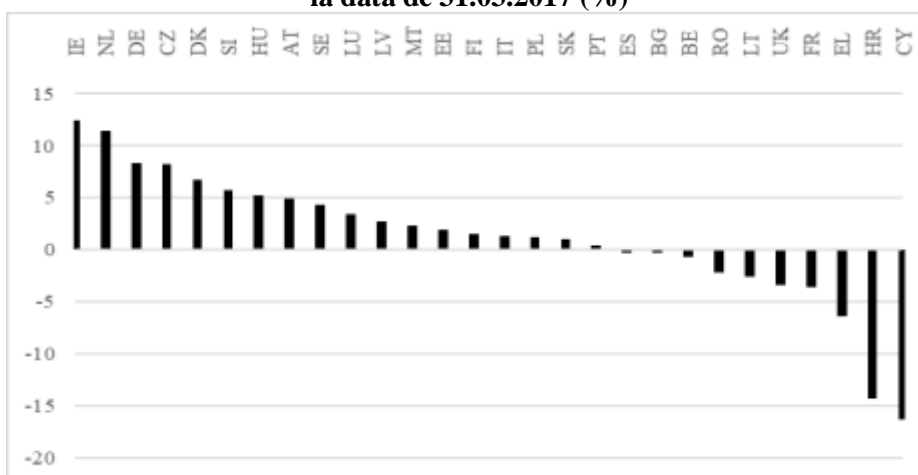

Sursa: Reprezentare a autorului pe baza datelor Eurostat (2017a).

2.5 Balanța de plăți ca pondere în PIB

Analiza acestui indicator ne conduce la concluzia că există un grad ridicat de omogenitate în rândul țărilor membre ale UE în ceea ce privește tranzacțiile cu restul lumii, în sensul în care 18 țări membre ale Uniunii au o balanță excedentară, 7 au o balanță deficitară dar cu o valoare mai mică de 5% din PIB (Spania, Bulgaria, Belgia, România, Lituania, Marea Britanie și Franța) și doar 3 țări înregistrează un deficit mai mare de 5% din PIB (Grecia, Croația și Cipru). Foarte important este și faptul că țările foste socialiste, cu excepția Bulgariei, Croației, Lituaniei și României, reușesc să aibă o balanță de plăți excedentară (Figura 9).

Figura 9: Situația soldului balanței de plăți, ca pondere în PIB, în țările membre ale UE-28, la data de 31.03.2017 (%)

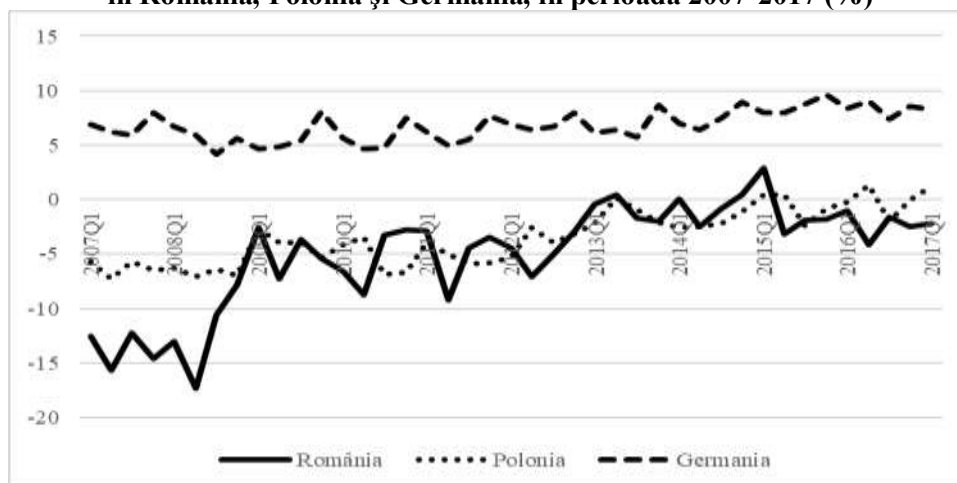

Note: AT=Austria, BE=Belgia, BG=Bulgaria, CY=Cipru, CZ=Cehia, DE=Germania, DK=Danemarca, EE=Estonia, EL=Grecia, ES=Spania, FI=Finlanda, FR=Franța, HR=Croația, HU=Ungaria, IE=Irlanda, IT=Italia, LV=Letonia, LT=Lituania, LU=Luxemburg, MT=Malta, NL=Olanda, PL=Polonia, PT=Portugalia, RO=România, SE=Suedia, SI=Slovenia, SK=Slovacia, UK=Marea Britanie.

Sursa: Reprezentare a autorului pe baza datelor Eurostat (2017a).

Dacă examinăm evoluția acestui indicator în cazul României, putem observa o reducere notabilă a deficitului balanței de plăți ca pondere în PIB în perioada 2007-2017, cu mențiunea că nivelurile extrem de scăzute înregistrate în anii 2007-2008 se datorează mai ales deficitului balanței bunurilor și serviciilor care a atins un maxim de 3,2 miliarde de euro în luna septembrie 2008 (Banca Națională a României, 2017a) (Figura 10).

Figura 10: Evoluția comparativă a balanței de plăți raportate la PIB în România, Polonia și Germania, în perioada 2007-2017 (%)

Sursa: Reprezentare a autorului pe baza datelor Eurostat (2017a).

2.6 Rata inflației

Rata foarte scăzută a inflației în Zona euro a constituit principala îngrijorare a Băncii Centrale Europene încă din anul 2012, din cauza faptului că relansarea economică manifestată prin creșterea PIB nu s-a tradus și printr-un ritm mai susținut de creștere a prețurilor, conform curbei Phillips.

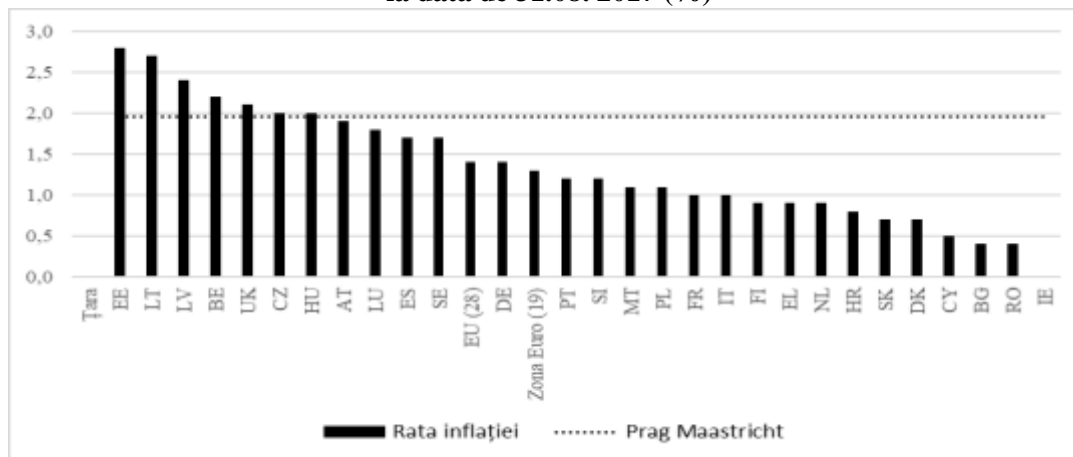
În opinia noastră, este puțin probabil ca inflația să ajungă la nivelurile pe care BCE le consideră durabile și sustenabile dacă nu are loc o creștere semnificativă a salariilor în economia reală, mai ales în țările dezvoltate din Vest, chiar dacă nivelul șomajului este în scădere și se află la valoarea de 9,1% (Eurostat, 2017b), cel mai scăzut nivel începând din 2009.

La sfârșitul lunii august 2017, doar 7 țări aveau o rată a inflației care să depășească valoarea de 1,96% (Belgia, Estonia, Letonia, Lituania, Cehia, Ungaria și Marea Britanie), care reprezintă limita prevăzută în Tratatul de la Maastricht (maxim 1,5% peste media celor mai performante 3 economii), dintre care Belgia și Țările Baltice se află în Zona euro (Figura 11). Un determinant al nivelului mai ridicat al ratei inflației în țările est-europene care fac parte din acest grup ar putea fi tendința de aliniere a salariilor cu cele din țările din Vest, tendință ce poate avea urmări nedorite în ceea ce privește scăderea competitivității lor la nivel internațional.

În România, rata inflației a avut o tendință descrescătoare (similară evoluției ratei medii a inflației din Zona euro) în perioada 2007-2017, atingând cele mai mici valori din ultimii 27 de ani. Mai mult, în perioada octombrie 2015-aprilie 2017, rata inflației s-a situat pe un teritoriu negativ, ca

urmărire a evoluției prețurilor internaționale ale materiilor prime, dar și ca rezultat al scăderii TVA și a altor taxe (Figura 12).

Figura 11: Rata inflației în media UE-28 și în țările membre, la data de 31.08. 2017 (%)

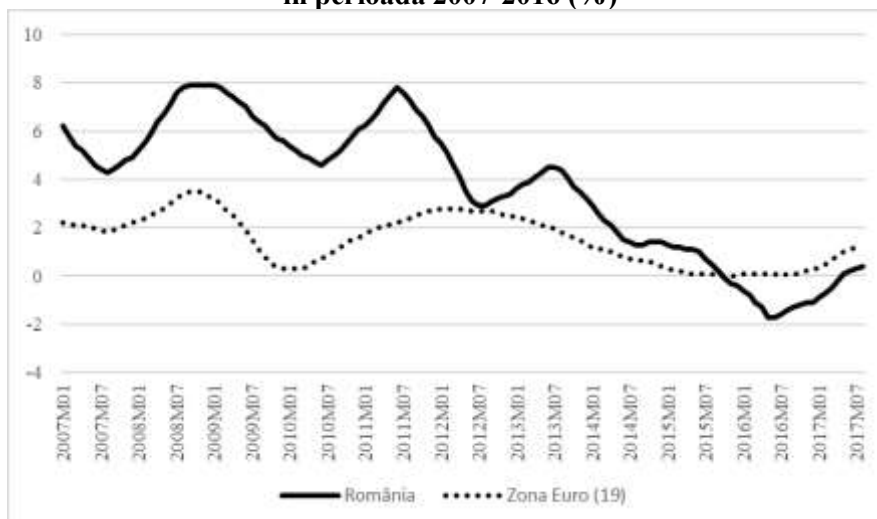

Note: AT=Austria, BE=Belgia, BG=Bulgaria, CY=Cipru, CZ=Cehia, DE=Germania, DK=Danemarca, EE=Estonia, EL=Grecia, ES=Spania, FI=Finlanda, FR=Franța, HR=Croația, HU=Ungaria, IE=Irlanda, IT=Italia, LV=Letonia, LT=Lituania, LU=Luxemburg, MT=Malta, NL=Olanda, PL=Polonia, PT=Portugalia, RO=România, SE=Suedia, SI=Slovenia, SK=Slovacia, UK=Marea Britanie.

Sursa: reprezentare a autorului pe baza datelor Eurostat (2017a).

Totuși, situația s-a schimbat în ultimele luni, fiind de așteptat ca rata inflației să depășească pragul de 3% în anul 2018 (Banca Națională a României, 2017b) din cauza creșterii semnificative a consumului (Institutul Național de Statistică, 2017c), ca urmare a majorării salariilor angajaților din sectorul bugetar și a reintroducerii accizelor la carburanți.

Figura 12: Evoluția ratei inflației în România în comparație cu Zona euro, în perioada 2007-2016 (%)

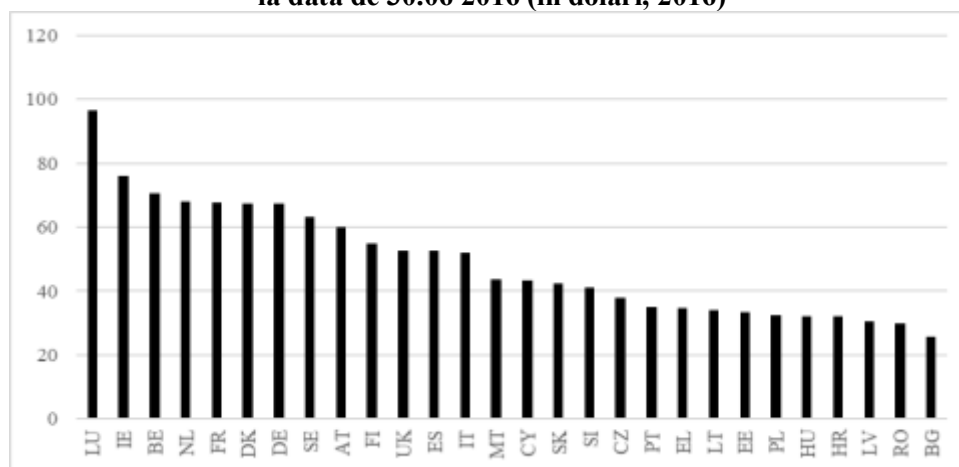
Sursa: Reprezentare a autorului pe baza datelor Eurostat (2017a).

Această presiune inflaționistă poate determina Banca Națională să crească rata dobânzii de referință în 2018, decizie ce poate conduce la scumpirea creditelor către companii care, la rândul său, poate determina reducerea creșterii economice sau chiar schimbarea tendinței de creștere.

2.7 Productivitatea orară a muncii

Productivitatea orară a muncii este încă un indicator care reflectă decalajul notabil dintre țările central și est-europene și țările membre mai vechi ale UE, pe de o parte, și dintre țările sudice (Malta, Cipru, Portugalia, Grecia) și cele aparținând nucleului dur al UE, pe de altă parte (Figura 13).²

Figura 13: Situația productivității orare a muncii în țările membre ale UE-28, la data de 30.06 2016 (în dolari, 2016)

Note: AT=Austria, BE=Belgia, BG=Bulgaria, CY=Cipru, CZ=Cehia, DE=Germania, DK=Danemarca, EE=Estonia, EL=Grecia, ES=Spania, FI=Finlanda, FR=Franța, HR=Croația, HU=Ungaria, IE=Irlanda, IT=Italia, LV=Letonia, LT=Lituania, LU=Luxemburg, MT=Malta, NL=Olanda, PL=Polonia, PT=Portugalia, RO=România, SE=Suedia, SI=Slovenia, SK=Slovacia, UK=Marea Britanie.

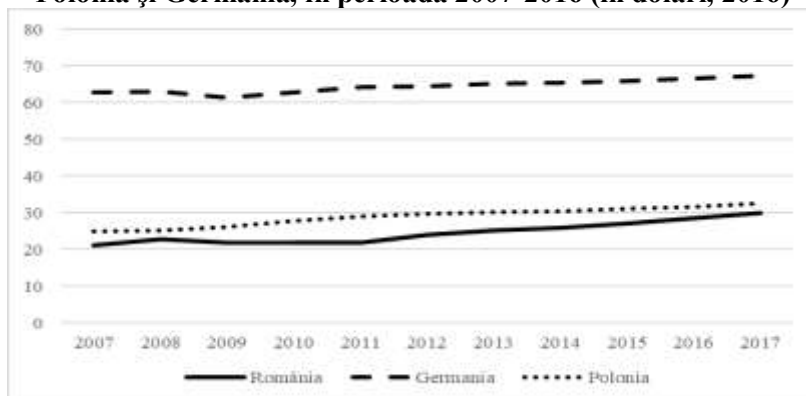
Sursa: Reprezentare a autorului pe baza datelor Eurostat (2017a).

În același timp, la nivel european nu a avut loc încă o redresare a nivelului creșterii productivității muncii la valoarea premergătoare crizei. Mai mult, ritmul reformelor a încetinit recent în comparație cu perioada crizei și imediat după criză. Dacă reformele nu își continuă ritmul, condițiile pentru crearea unei creșteri durabile, precum și pentru combaterea dezechilibrelor ar putea fi subminate (European Commission, 2017, p. 2).

² Situația ar fi și mai nefavorabilă țărilor cu o productivitate mai mică dacă am elimina din calcul influența companiilor cu capital străin în cazul țărilor est-europene. Este relevant în acest sens faptul că, la nivelul anului 2015, cifra de afaceri a companiilor cu capital străin din România a reprezentat 51% din cifra totală de afaceri (vezi <http://www.piarom.ro/wp-content/uploads/2017/02/brosura-PIAROM-ianuarie-2017.pdf?x76754>). În literatura de specialitate s-a evidențiat deja rolul companiilor multinaționale pentru economia gazdă din perspectiva sporirii productivității muncii. A se consulta, spre exemplu: Barba Navaretti, G. and Venables, A. J. (2004). *Multinational firms in the world economy*, Princeton University Press, Princeton. În opinia noastră, este nevoie de o perioadă destul de lungă de timp pentru ca firmele autohtone să-și însușească tehnologiile necesare creșterii productivității și ca angajații acestora să fie pregătiți pentru a opera astfel de tehnologii. Mai mult, riscurile de scădere a productivității sunt semnificative dacă ne gândim la faptul că aceste companii își pot închide sau muta anumite fabrici în funcție de interese, necesități sau condițiile oferite de țara respectivă.

În cazul României, evoluția productivității orare a muncii a fost pozitivă în perioada 2007-2016, sporind cu aproximativ 42%, creșterea fiind mai mare în valori absolute decât în cazul Poloniei sau al Germaniei (Figura 14). În schimb, decalajul față de media UE este încă apreciabil din cauza nivelului foarte redus de la care s-a pornit.

Figura 14: Evoluția productivității orare a muncii în România, în comparație cu Polonia și Germania, în perioada 2007-2016 (în dolari, 2016)

Sursa: Reprezentare a autorului pe baza datelor Eurostat (2017a).

În opinia noastră, recuperarea decalajului este îngreuiată de procesul lent de implementare a tehnologiilor avansate la toate nivelurile din economie, dar și de ritmul lent de creștere a nivelului de calificare a lucrătorilor români pentru a putea folosi noile tehnologii în instituțiile în care lucrează. De altfel, este posibil ca îmbunătățirile înregistrate în cazul nivelului de calificare să nu se manifeste foarte curând dacă nu vor fi realizate reforme structurale în educație.

3. Analiza cluster a convergenței macroeconomice a țărilor membre ale UE

Pentru examinarea în profunzime a gradului de convergență macroeconomică a țărilor membre ale UE, vom utiliza analiza cluster în funcție de cinci dintre cei șapte indicatori macroeconomici descriși mai sus, respectiv:

- ✓ PIB pe locuitor la PPC;
- ✓ Deficitul bugetar ca pondere în PIB;
- ✓ Datoria guvernamentală raportată la PIB;
- ✓ Rata medie anuală a inflației;
- ✓ Productivitatea orară a muncii.

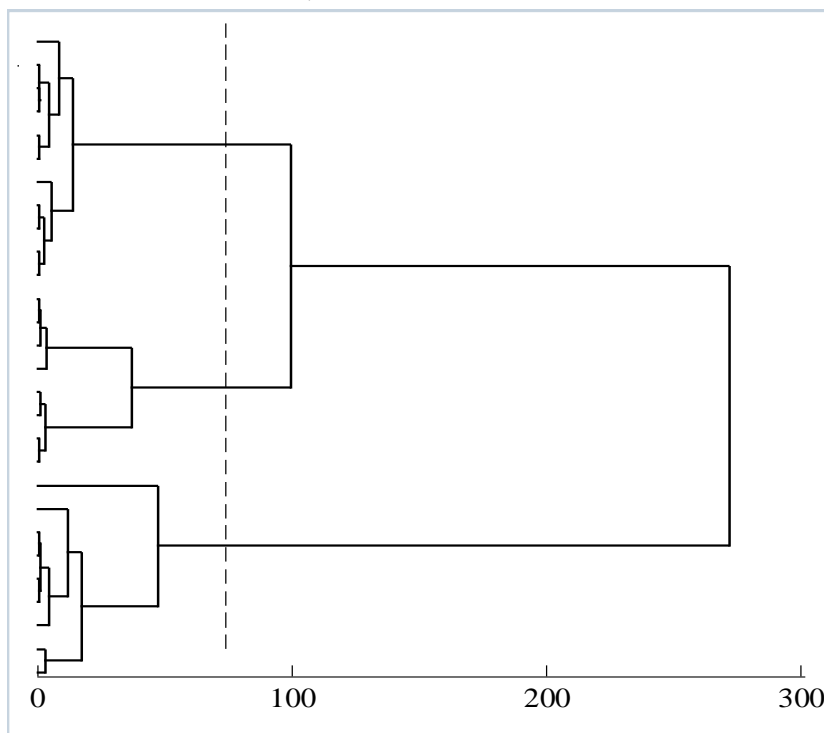
Astfel, vom putea obține o imagine asupra gradului de omogenitate a țărilor membre ale UE în funcție de acești cinci indicatori.

Algoritmul în funcție de care vom efectua gruparea este metoda Ward, în baza căreia se determină pentru fiecare cluster media fiecărei variabile, distanța dintre cluster este determinată ca medie a distanțelor de la elementul mediu la toate elementele celui alt cluster. Pentru calcule și reprezentări grafice se va folosi pachetul de programe Stata.³

³ Stata este un pachet de programe statistice cu ajutorul căruia se pot realiza analize de tipul: managementul datelor, analiza statistică, grafică, simulări, regresii ș.a.

În urma analizei cluster se remarcă faptul că nu există o omogenitate a țărilor membre ale UE, acestea putând fi împărțite în două grupe care conțin 9 și, respectiv, 19 membri, sau în trei grupe care conțin 9, 8 și, respectiv, 11 membri, așa cum este reprezentat în Figura 15.

Figura 15: Gruparea țărilor membre ale UE în funcție de cei 5 indicatori, la sfârșitul anului 2016 (dendrogramă)

Sursa: Grafic realizat de către autor pe baza rezultatelor din aplicația Stata.

Pentru a evidenția mai bine care sunt țările cu o performanță medie din punct de vedere al celor 5 indicatori, vom alege și vom analiza varianta cu 3 grupe.

Tabelul 1: Media scorurilor celor 5 indicatori analizați

Grupa	PIB pe locuitor la PPC	Deficitul bugetar ca pondere în PIB	Datoria guvernamentală raportată la PIB	Rata medie anuală a inflației	Productivitatea orară a muncii
1	1,43	-0,017	0,656	0,012	70,76
2	0,92	-0,021	0,858	0,011	47,83
3	0,68	-0,021	0,649	0,015	32,55
România	0,59	-0,029	0,371	0,004	29,89
Media totală	0,99	-0,019	0,711	0,013	49,19

Sursa: Tabel realizat de către autor pe baza rezultatelor din aplicația Stata.

În Tabelul 1 sunt prezentate media totală pentru fiecare indicator, valorile corespunzătoare României, precum și mediile fiecărui indicator în fiecare dintre cele trei grupe.

Tabelul 2 prezintă structura pe grupuri a tuturor țărilor membre ale UE în care grupul notat cu 1 cuprinde țările cu performanțe ridicate, grupul notat cu 2 are în componență țările cu performanțe medii, iar cel notat cu 3 cuprinde țările cu performanțe scăzute.

Tabelul 2: Componenta celor 3 grupe rezultate în urma efectuării analizei cluster

Grup	Număr	Țări componente
1	9	Austria, Belgia, Danemarca, Franța, Germania, Irlanda, Luxemburg, Olanda, Suedia
2	8	Cipru, Finlanda, Italia, Malta, Marea Britanie, Slovacia, Slovenia, Spania
3	11	Cehia, Croația, Grecia, Estonia, Grecia, Letonia, Lituania, Portugalia, Polonia, România

Sursa: Tabel realizat de către autor pe baza rezultatelor din aplicația Stata.

România face parte din grupul 3 al țărilor cu performanță scăzută. Totuși, sunt de remarcat performanțele ridicate în ceea ce privește ponderea în PIB a datoriei guvernamentale și rata scăzută a inflației, valori corespunzătoare primului grup. În ciuda acestor rezultate, indicatorii amintiți anterior se pot deteriora dacă sunt continuate politicile fiscale prociclice într-o perioadă de creștere economică ridicată.

Rezultatele analizei cluster ne sugerează faptul că întâlnim o eterogenitate destul de pronunțată din punct de vedere macroeconomic în rândul țărilor membre ale Uniunii Europene. Decalajul dintre noii membri acceptați în Uniunea Europeană după anul 2004 și celelalte țări (cu câteva excepții, printre care putem aminti Grecia și Portugalia) era destul de evident și din concluziile analizei efectuate în prima secțiune. Demnă de evidențiat este prezența unei a treia grupe, intermediare, în care sunt situate atât țări dezvoltate, precum Marea Britanie și Italia, cât și țări cu o experiență în economia de piață de maxim 30 de ani, precum Slovacia și Slovenia.

Putem concluziona că situația macroeconomică a unei țări depinde de fiecare dată de aplicarea acelor politici fiscale și monetare care să evite acumularea dezechilibrelor și să permită dezvoltarea economică armonioasă pe termen mediu și lung.

4. Concluzii

Scopul oricărei politici economice este acela de a îmbunătăți calitatea vieții cetățenilor țărilor membre ale Uniunii Europene. Considerăm că acest obiectiv poate fi mai ușor îndeplinit prin scăderea disparităților existente între state, dar și a inegalităților de venituri prezente la nivel european.

În opinia noastră, creșterea convergenței economice nu se poate realiza decât dacă există o implicare la nivel politic, care să genereze adoptarea de măsuri de înființare și consolidare a unor instituții de care este neapărată nevoie.

Una dintre aceste instituții este Ministerul European de Finanțe controlat de Parlamentul European, care să dispună de buget propriu, să fie independent de statele membre și să devină un instrument fiscal, inițial la nivelul Zonei euro și apoi la nivelul întregii Uniuni Europene.

În al doilea rând, apreciem că ar trebui intensificat procesul de realizare a Uniunii Bancare pentru a putea face față mai ușor apariției unor riscuri sistemice.

În al treilea rând, considerăm că trebuie creat un buget al Uniunii Europene care, printr-o alocare mult mai bună a resurselor precum și a cheltuielilor bugetare, să permită Uniunii să construiască o politică armonioasă de convergență a tuturor statelor sale membre, dar și a tuturor regiunilor sale, și care să poată rezista în fața unor șocuri asimetrice.

Toate aceste măsuri se cer a fi luate prin consultarea și informarea cetățenilor, astfel încât să nu se mai creeze nemulțumiri în rândul acestora, care să conducă la ascensiunea mișcărilor populiste și separatiste în Uniunea Europeană.

Referințe bibliografice

- Agénor, P.-R., Canuto, O., Jelenic, M. (2012). *Avoiding Middle-Income Growth Traps*. Economic Premise, November, Number 98.
- Banca Națională a României. (2017a). *Raport statistic*. Accesat la adresa: <http://www.bnr.ro/Raport-statistic-606.aspx>.
- Banca Națională a României. (2017b). *Proiecții BNR*. Accesat la adresa: <http://www.bnr.ro/Proiectii-BNR-6152.aspx>.
- Dăianu, D., Kallai, E., Mihailovici, G., Socol, A. (2017). *România și aderarea la zona euro. Întrebarea este în ce condiții!*, Editura Academiei Române.
- European Commission. (2017). *2018 European Semester: Alert Mechanism Report*, p. 40. Accesat la adresa: https://ec.europa.eu/info/publications/2018-european-semester-alert-mechanism-report_en
- European Central Bank. (2017a). *ECB staff macroeconomic projections for the euro area*. Accesat la adresa: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ecb.ecbstaffprojections201709.en.pdf?%20a13047040af5611b7e0cda69c6a88bf2>.
- European Central Bank. (2017b). *Monetary policy decisions*. Accesat la adresa: <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2017/html/ecb.mp171026.en.html>.
- Eurostat. (2017a). *Eurostat Database*. Disponibilă la: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
- Eurostat. (2017b). *News Release Euro Indicators*. Disponibil la <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/8266821/3-02102017-AP-EN.pdf/be6fb31a-cc00-44fa-9944-39b4616ebe81>
- Fujii, H., Managi, S., Matousek, R. și Rughoo, A. (2017). *Bank efficiency, productivity, and convergence in EU countries: a weighted Russell directional distance model*, The European Journal of Finance, pp. 1-25. Accesat la https://mpra.ub.uni-muenchen.de/77237/1/MPRA_paper_77237.pdf
- Higón, D. A., Mañez, J., Rochina-Barrachina, M., Sanchis A. și Sanchis J. (2017). *The impact of the Great Recession on TFP convergence among EU countries*. Accesat la adresa ftp://147.156.210.157/RePEc/pdf/eec_1702.pdf
- Institutul național de statistică. (2017a). *Comunicat de presă*. Accesat la adresa: http://www.insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/invest_tr4r16.pdf
- Institutul Național de Statistică. (2017b). *Comunicat de presă*. Accesat la adresa: http://www.insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/invest_tr2r17.pdf
- Institutul Național de Statistică. (2017c). *Comunicat de presă*. Accesat la adresa: http://www.insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/com_amanunt_04r17.pdf
- Jones, Claire. (2017). *German wage growth low as workers look beyond pay packets*. Accesat la adresa: <https://www.ft.com/content/a34e8ea0-4b66-11e7-a3f4-c742b9791d43>
- Ministerul Finanțelor Publice. (2017). *Raport lunar*. Accesat la adresa: <http://discutii.mfinante.ro/static/10/Mfp/buletin/executii/Raportprivinddatoriapublicaiunie2017.pdf>
- Reuters. (2017). *Ireland and Greece unlikely to recoup vast bank bailout costs-ECB*. Accesat la adresa: <http://uk.reuters.com/article/uk-eurozone-debt-ecb/ireland-and-greece-unlikely-to-recoup-vast-bank-bailout-costs-ecb-idUKKBN0N01J620150409>
- Sarkar, Shrutee. (2017). *September most likely choice for ECB policy change; July a close call: Reuters poll*. Accesat la adresa: <https://www.reuters.com/article/us-ecb-policy-poll/september-most-likely-choice-for-ecb-policy-change-july-a-close-call-reuters-poll-idUSKBN19Z0GI>
- Shrank, Peter. (2017). *Germany's current-account surplus is a problem*. Accesat la: <https://www.economist.com/news/europe/21716641-not-reasons-donald-trump-thinks-it-germanys-current-account-surplus-problem>.

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Dobre, R.-I., (2017). Convergența macroeconomică în Uniunea Europeană. Cazul României. *Revista de Economie Mondială*, 9(4), pp. 49-65
